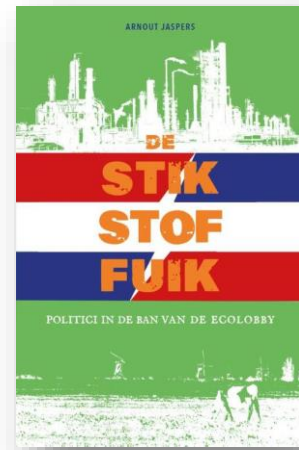

Stikstoffuik versus stikstofeiten

Door Sander Wieringa*

‘De Stikstoffuik’ trekt links en vooral rechts de aandacht omdat het probeert de actuele stikstofcrisis in een ander daglicht te plaatsen. Het is een rammelend schotschrift, maar levert wel aanknopingspunten om een paar feiten over stikstof en natuur nog eens op een rijtje te zetten.

Auteur is Arnout Jaspers. Hij haalde veertig jaar geleden een master's degree in theoretische natuurkunde en werd (freelance) wetenschapsjournalist voor diverse bladen, tot achttien jaar geleden ook enkele stukken in NRC en tien jaar geleden wat in de Volkskrant. Sinds 2020 is hij vaste columnist voor de conservatieve website Wynia's Week van oud-Elsevier-redacteur Syp Wynia. Jaspers werd een verbeterd politiek pamflettist. "Ik ben compleet geradicaliseerd", bekent hij in een van zijn columns op Wyniasweek. Het stikstof- en ook het klimaatbeleid moeten het bij hem ontgelden. Bijvoorbeeld de klimaatrapporten van het IPCC, die hij tot een wereldwijd politieke complot rekent.

Het boekje (amper honderd pagina's betoog, toch € 21,50) wordt verkocht door Wynia's uitgeverij Blauwburgwal, dat nog enkele publicaties aanbiedt tegen linkse ideeën, van verongelijkte boze boomers. Het eerste exemplaar van 'De Stikstoffuik' presenteerde Jaspers op 3 maart aan BBB-voorzitter Caroline v.d. Plas. Het boek werd door haar en door (extreem-)rechtse scribenten direct omarmd: 'Zie je wel: stikstof is onzin'. Waarbij hoog werd opgegeven van de wetenschappelijke en onafhankelijke status van Jaspers.

Hoe wetenschappelijk en onafhankelijk Jaspers is zien we in zijn column in Wynia's Week van 18 maart 2023, waarin Jaspers schrijft over stikstofminister V.d. Wal: "Van der Wal klonk in

haar dogmatische rechtlijnigheid als een sektelig, gehersenspoeld door haar eigen ambtelijke top. Zie in dat filmpje haar gebeitelde glimlach, het met wijd open ogen de ander blijven aanstaren: influencer Van der Wal manifesteert stikstof. Je vraagt je af wanneer er nu eens bestuurders opstaan die zeggen: 'Je kan m'n rug op met die juristerij, ik doe nu gewoon wat nodig is voor het land, dus geef nu wel die vergunning af, en dan zien we over drie jaar wel of de Raad van State weer zwicht voor Johan Vollenbroek. Gaan we dan die woonwijk weer afbreken?' Dat zou geen burgerlijke ongehoorzaamheid zijn, maar bestuurlijke ongehoorzaamheid. Deden Nederlandse bestuurders maar eens een scheut Orban of Bolsonaro in hun beleid." Aldus 'wetenschapsjournalist' Arnout Jaspers. Van hem mag de overheid dus willens en wetens haar eigen wetten gaan overtreden, daarmee de bijl zettend aan de wortels van de rechtsstaat. Daar heeft hij sowieso geen hoge pet van op.

Er is meer dan stikstof

Nu we weten uit welke hoek de wind waait; wat staat er in 'De Stikstoffuik?' Van alles over stikstof. De stikstofcrisis is echter veel breder dan stikstof en gaat over de bescherming van natuur. In de EU-Habitatrichtlijn uit 1992 verplichtten de Europese lidstaten zich om waardevolle stukken natuur in stand te houden. De lidstaten mochten zelf de gebieden aanwijzen en bepalen wat daar waardevol was, wat in stand moest blijven en hoe dat bereikt moest worden. Nederland kwam na veel talmen in

2004 met 162 gebieden, België eerder met ruim 300, Duitsland met meer dan 5000.... Ook werden voor elk te behouden habitatype en soort mogelijke verstoringsfactoren gedefinieerd. Zoals licht, geluid, versnippering, mechanische en optische verstoring, soortenverandering, trilling, vernatting, verdroging én: vermeting en verzuring.

Die twee laatste factoren worden veroorzaakt door neerslag (depositie) van stikstofverbindingen op de bodem. Het zijn twee scherp gekwantificeerde verstoringen en daarom goed toetsbaar. Een plannenmaker moet echter ook aantonen dat andere verstoringsfactoren geen natuurschade kunnen berokkenen. Maar die zijn vager. Er zijn bij voorbeeld wel geluidsnormen voor gevels van woningen, maar niet voor vogels, reeën of amfibieën. Plannenmakers komen er meestal mee weg als ze opschrijven dat bv. licht, herrie of trillingen geen significant effect kunnen hebben.

Gelijk speelveld in Europa

De Habitatrichtlijn geldt voor alle lidstaten. Dat geeft Europa een gelijk speelveld. Nederlandse projectontwikkelaars, wegenbouwers en veehouders moeten aan dezelfde regels voldoen als die in andere landen. Het steekt boeren in België, Frankrijk en Italië dat hun charcuterie of prosciutto gemaakt wordt van goedkoop Nederlands varkensvlees, waarvoor Belgische, Franse en Italiaanse boeren zijn weggeconcentreerd. Net als onze vissers hoeven Nederlandse boeren niet te rekenen op begrip uit andere lidstaten en op vrijstelling van de Europese regels. Nederland is er zelf trouwens gauw bij om andere landen de maat te nemen als die bijvoorbeeld afspraken over begrotingsdiscipline of staatssteun schenden.

De Habitatrichtlijn werd in Nederland omgezet in de Wet natuurbescherming. Die is kort maar krachtig. In art. 2.7 lid 2 staat: *“Het is verboden zonder vergunning van gedeputeerde staten een project te realiseren dat afzonderlijk of in combinatie met andere plannen of projecten significante gevolgen kan hebben voor een Natura 2000-*

gebied.” En in art. 2.8 lid 3: *“Gedeputeerde Staten verlenen voor het project uitsluitend een vergunning indien de zekerheid is verkregen dat het plan of het project de natuurlijke kenmerken van het gebied niet zal aantasten.”*

Er moet dus ‘zekerheid’ zijn dat een plan de natuur niet zal of kan aantasten. De hoogste bestuursrechter, de Afdeling Bestuursrecht-spraak van de Raad van State, is daar scherp op. Niet omdat ze natuurbeschermers steunen (wat Jaspers suggereert) maar omdat de wet, de wetsgeschiedenis, de intentie van de wet en de uitleg ervan door het Europese Hof van Justitie ze geen andere keus laat.

Volgens het Kokkelvisserij-arrest van het Europese Hof uit 2004 is sprake van significante gevolgen als een project de instandhoudingsdoelstellingen van een gebied in gevaar dreigt te brengen. Over het uitsluiten van die dreiging mag redelijkerwijs geen twijfel bestaan, op basis van *“de beste wetenschappelijke kennis ter zake”*. Bij twijfel geldt het voorzorgprincipe: niet doen.

Vorzorgprincipe of roekeloosheid

Het voorzorgprincipe is een moreel en politiek rechtsbeginsel dat stelt dat de overheid zelf moet bewijzen dat er geen schade ontstaat door een besluit. De samenleving mag dat eisen en is bij een geschil niet verplicht om te bewijzen dat een besluit wél schadelijk is. In de praktijk van de rechtspraak moet een appellant dat overigens wél aannemelijk maken. Het voorzorgprincipe is van toepassing in complexe systemen waar ingrepen leiden tot onvoorspelbare gevolgen. Zoals in het milieu en de volksgezondheid. Het *“onzalige voorzorgprincipe”* verlaten – wat Jaspers wil – is roekeloos. Gaat hij zelf – bij twijfel over tegenliggers – ook gewoon inhalen op een buitenweg?

De rechtspraak volgt ‘de beste wetenschappelijke kennis ter zake’. Daar zet Jaspers gevoelsmatige en ideologische vraagtekens bij. Maar kennisinstututen als WUR, RIVM, CBS, Alterra, Sovon, Ravon, Floron, Naturalis, B-ware, PBL

en LBI werken volgens strenge wetenschappelijke protocollen en valideren hun onderzoeksresultaten ook internationaal. Het is waanzin om dat allemaal af te doen als één groot complot van gelijkgestemden. Wat de rechters betreft leveren die instellingen de beste wetenschappelijke kennis ter zake. Klaar.

Het PAS-vonnis van mei 2019 volgde deze lijnen. Het Programma Aanpak Stikstof voorzag in maatregelen die op termijn de vermisting en verzuring vanwege stikstofdepositie zouden verminderen. Het PAS was toekomstmuziek en bood dus vandaag niet de vereiste zekerheid. Weg PAS. Het moet ook zeker zijn dat een plan de natuur niet “zal aantasten”. Dus ook toekomstige effecten tellen mee. Er mag nu geen schade ontstaan en later niet kunnen ontstaan.

Dood door 100 wespensteken

Jaspers klaagt erover dat afzonderlijke bouwprojecten – een stal, een weg, een evenement – die tot een geringe toename leiden, zodoende verboden worden. Hij illustreert dat met ‘een vogelpoepje op een hectare’: minder dan een speldenprik voor de natuur. Klopt: van één wespensteek gaat een mens niet dood, maar van honderd wespensteken?

Niet voor niets wil art. 2.7 van de Wnb dat een plan – afzonderlijk of in combinatie met andere plannen of projecten – geen significante gevolgen mag hebben. Het gaat dus niet om wat één bouwplan aan stikstoftoename oplevert, maar ook wat er allemaal nog meer op een natuurgebied neerslaat. Waarbij overigens andere bronnen die onherroepelijk en rechtmatig vergund zijn niet meer worden meegeteld. Dat betekent dat vrijwel alle bronnen van de vaak veel te dikke stikstofdeken niet meer in de beoordeling van een nieuw project worden betrokken.

Neem als voorbeeld een zaak waarin ik optrad voor de Natuur- en Milieugroep Vught. De voorgenomen reconstructie van de N65 bij Vught zou leiden tot een toename van ruim 3 mol/ha/j op het Natura2000-gebied de Loonse en Drunense Duinen en Leemkuilen, nabij die

weg. Stuifzanden in dat gebied hebben een actuele belasting van 2200 mol/ha/j. De kritische depositiewaarde (KDW) voor stuifzand – de grens waaronder significante schade is uitgesloten – is 714 mol/ha/j. Tja, hoe schadelijk is dan een toename van 3 mol nog? Het bureau van Rijkswaterstaat, Arcadis, had in een zg. passende beoordeling (ecologische analyse) precies dezelfde benadering als Jaspers: dit is evenveel als een ganzenpoepje en doet dus niks met de natuur. De Raad van State verwierp dat. Hoofdargument: dat negeert dat voor de instandhouding van deze natuur een daling vereist is. Dus elke toename – maakt niet uit hoe groot of klein – is te veel.

Jaspers steekt er de draak mee dat 0,07 gram stikstof dus elk plan nekt. Dat is een karikatuur. De Wnb-vergunningsplicht geldt alleen voor projecten die tot een toename leiden. Als wordt aangetoond dat er geen toename komt is een vergunning niet nodig, dus ook geen bezwaar of beroep tegen een vergunning. De rekenmethode kan toenames kleiner dan 0,05 mol/ha/j niet toedelen aan een Natura2000-hexagoon. Dat is dus het verschil tussen nul en ‘toename’. Zodra er een toename is – ongeacht grootte – en er wordt een Wnb-vergunning verleend en die komt bij de rechter dan wordt getoetst aan de vraag: wat is vereist voor de instandhouding van dit gebied? Is dat afname? Dan is toename verboden.

Vergelijk het met iemand die dagelijks tien borrels drinkt en bij de dokter komt. Hij vraagt of een elfde borreltje per dag – een halfje dan? – iets uitmaakt. “Wat doet nou één borreltje met mijn lijf?” De dokter zal zeggen dat vanaf drie borrels per dag je lichaam schade oploopt. Drie borrels is de KDW van alcohol voor een mens. Dus: “Je moet niet méér maar mínder gaan drinken!” Jaspers – en ook Arcadis – vinden die elfde borrel geen probleem voor de gezondheid van de natuur.

Ook is onzin – wat Jaspers beweert – dat elke minuscule toename in Nederland verboden is. Nee, de procedure wil dat – áls sprake is van

toename van verstoring – een passende beoordeling – een gedetailleerde ecologische analyse – moet uitwijzen of daardoor significante natuurschade kan ontstaan. Stel dat de depositietoename vanuit het bouwproject neerslaat op de Waddenzee, dan is er geen beletsel. Want de habitats daar zijn ongevoelig voor stikstof. Maar op de zandgronden is natuur meestal zeer gevoelig voor verzuring en vermisting. Daar mag er dus niets bij.

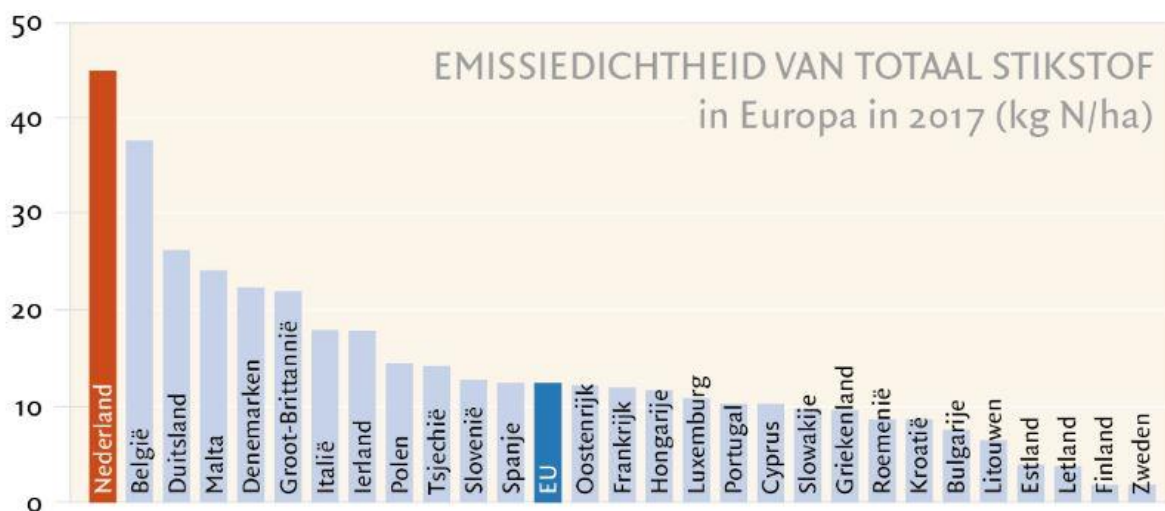
Nederland strenger dan de rest?

Jaspers maakt er een groot nummer van dat Nederland veel strenger zou zijn dan Duitsland. Daar is pas vergunningplicht als een project een toename van 7 mol/ha/j of meer geeft. Hij vindt dat niet uit te leggen. Toch wel. In Duitsland is de ‘Bagatellgrenze’ van 300gram N/ha/j een politieke keuze die nog niet tot de hoogste rechter is gebracht. Als dat wel zou gebeuren dan zal in Duitsland dezelfde norm gaan gelden als de Nederlandse rechtspraak – na consultatie van het Europese Hof – hanteert. Los daarvan is Duitsland groter en minder dicht bevolkt – ook met vee – dan Nederland. De verdunning van stikstof is dus groter. Bovendien zijn de overschrijdingen van de KDW’s in Duitsland lager. Juist omdat Nederland qua stikstof het vieste jongetje van de Europese klas is (zie onderstaand overzicht) ligt stikstof hier onder het vergrootglas. Zoals het begrotingstekort van Griekenland ook extra aandacht krijgt en dat van Nederland niet.

Jaspers kijkt alleen naar stikstof en negeert alle andere verstoringen van de natuur. Cumulatie van verschillende verstoringfactoren kunnen elkaar echter flink versterken. De Effectenindicator (Alterra/ministerie LNV) zegt daarover: *“Effecten interfereren vaak met elkaar. Ecosystemen zijn complexe systemen met ingewikkelde effectketens. Zij kunnen soms door een ogenschijnlijk kleine storende factor uit hun evenwicht worden gebracht. Daarbij is de wetenschap (nog) lang niet altijd in staat om de mogelijke gevolgen hiervan te benoemen.”* Zo maakt de verdroging zure bosgrond giftiger. En door vermisting wortelen bomen ondieper en bereiken ze geen dieper grondwater meer.

Schaatsen op koud water?

Dan de KDW. Die moet volgens Jaspers – en de verzetsboeren – worden afgeschaft. De KDW-normen verschillen per habitattypen. Sommige typen zoals stuifzanden kunnen heel weinig vermisting en verzuring verdragen, andere – zoals beken en schorren – zijn ongevoelig omdat de neerslag wegspoelt. De normen zijn in 2002 voor het eerst op Europees niveau binnen bepaalde bandbreedtes vastgesteld, in latere studies verder gepreciseerd en in VN-verband (UNECE) internationaal afgestemd. Buitenlandse expertise doet dus wél mee, wat Jaspers ontkent. Empirisch onderzoek in het veld en het laboratorium leidden tot bandbreedtes, vanwege het feit dat de omstandigheden in Europa kunnen verschillen.

Per habitattypen in Nederland kwam er een waarde. Vergelijk het met het smeltpunt voor vaste stof: op zeker moment mag je stellen dat ijs in Nederland bij 0,1 graad smelt, al kan het van plek tot plek en onder omstandigheden iets verschillen.

De rechtspraak accepteert de KDW's als beste wetenschappelijke kennis ter zake. Dat zal niet gauw veranderen. Jaspers vindt het allemaal onzin en wil – bij wijze van spreken – dat we voortaan op water van 10 graden best wel kunnen schaatsen.

Hij merkt op dat de KDW's blijkbaar niet zo kritisch zijn, want het rijksbeleid neemt tot 2030 of 2035 de tijd om (een deel van de) natuurgebieden onder die KDW te krijgen. Dus het kan kennelijk wel leien. Goed punt! Als er boven de KDW schade ontstaat dan moet je niet nog tien jaar nemen om daar een eind aan te maken; dan houd je je niet aan je instandhoudingsplicht. Zijn kritiek is dus niet een bewijs dat de KDW niet deugt, maar een verwijt aan het Kabinet, dat er een loopje mee meent te kunnen nemen.

KDW's zijn niet absoluut. Overschrijding van de KDW leidt niet per sé tot significante schade aan de natuur. Opnieuw: het hangt af van andere verstoringsfactoren. Alles in samenhang. Omdat in Nederland de andere verstoringen vaak sterk zijn – denk aan verdroging, maar ook recreatiedruk, licht en geluid – kan een depositie ónder de KDW ook al significant *bijdragen* aan schade. De rechtspraak neemt de KDW echter wel als harde ondergrens. Bij minder dan de KDW is er een “gunstige staat van instandhouding”, redeneert de rijksoverheid. Toch hoeft dat niet zo te zijn, als andere verstoringen optreden. Dit is echter een blinde vlek in het natuurbeleid, dat nu – ten onrechte – wordt verengd tot stikstofbeleid.

Aerius is ‘beste kennis’

Jaspers brandt de RIVM-rekentool Aerius in één hoofdstuk af. Aerius is een geavanceerd rekenmodel, dat ongeveer elk jaar wordt

gefinetuned, meet veel toelichting. Aan de invoerkant zet je een nieuwe stikstofbron, zoals een stal met 100 koeien of 500m autoweg met per dag 2000 voertuigen stadsverkeer, elk op een precieze plek op de kaart. Aan de uitvoerkant komt eruit wat die bron aan stikstofdepositie oplevert op nabijgelegen Natura-gebieden. Uitgaande van gemiddelde windrichtingen, hoogte en breedte geeft Aerius aan op exact welke hexagonen (van 1 hectare) Natura2000-gebied aan depositietoename komen. Daar is inderdaad wat op af te dingen.

Aerius is geen absolute waarheid. Maar het is wel de “beste wetenschappelijke kennis ter zake”. Ofwel: iets beters hebben we niet. Jaspers klaagt dat met dit model beslissingen worden genomen die een bedrijf kunnen maken of breken. Inderdaad, ook ‘maken’. Er worden jaarlijks talloze bouwvergunningen verleend omdat een bureau met Aerius heeft uitgerekend dat het bouwproject géén toename van stikstof geeft op Natura 2000. Die bureaus schuiven net zo lang met allerlei inputvariabelen – zowel voor de referentiesituatie voorafgaand aan de bouw als voor de plansituatie na de bouw als voor de bouwphase – dat de uitkomst (voilà!) nul is. Ik heb absurde staaltjes van creatief rekenen gezien. Het probleem voor natuurbeschermers is dat die berekeningen meestal oncontroleerbaar zijn. Want wie kent overal de echte cijfers van? Dus als Aerius zou verdwijnen zullen negen van de tien plannenmakers en hun adviseurs – die goud geld verdienen aan Aerius-rekenarij – niet staan te juichen. Want dan kunnen ze ook niet meer ‘bewijzen’ dat hun bouwplan geen probleem is voor de natuur.

Elke wet is een fuik

Jaspers mag deze wetgeving een ‘fuik’ noemen. Maar dat is elke wet. Daar valt niet mee te sjoemelen. Wie de wet overtreedt wordt teruggefloten. *Lex dura, sed lex*: de wet is hard, maar het is nu eenmaal de wet. Jaspers ziet echter de rechterlijke macht als een “welwillend meedenkende procespartij”, die op elke stikstofslak zout legt. Ook dat is kletsboek. Rechters

zijn geen procespartij, maar oordelen over geschillen tussen procespartijen.

Serieprocedeerder Vollenbroek

Jaspers' boek begint met een hoofdstuk over 'serieprocedeerder' Johan Vollenbroek van Mobilisation for the Environment. Die is de schuld van alle ellende. Jaspers is als de snelheidsmaniak die de flitspaal wil vernielen. Mobilisation is geen actiegroep die probeert om wetten naar zijn hand te zetten – zoals het boerenverzet – maar een belangenbehartiger die keurig overheidsbesluiten aan de rechter voorlegt. Alleen als sprake is van grove onrechtmatigheid / strijdigheid met de wet, dan zal die rechter een besluit vernietigen.

We moeten helaas vaststellen dat stikstofbesluiten van onze overheden stelselmatig onwettig waren. Alleen om die reden oordeelde de Raad van State herhaaldelijk dat “het betoog faalt” van het overheidsorgaan en dat “het betoog slaagt” van Mobilisation. Ook van een reeks andere natuur- en milieclubs.

Overheidsbesluiten stelen doorgaans op dikke onderzoeksrapporten van 'meedenkende' bureaus en worden in procedures verdedigd door de duurste advocatenkantoren met lijvige verweerschriften. Daar tegenover staan natuurbeschermers: veelal vrijwilligersorganisaties die drijven op gepensioneerde professionals (zoals

ik), soms met toegevoegde rechtshulp. Liefdewerk oud papier. Daar wordt niet voor “gezwicht”, zoals Jaspers stelt. Beide kanten worden door rechters even kritisch bezien. Rechters leggen hun sympathieën en antipathieën – zoveel mogelijk – af zodra ze hun toga aandoen en toetsen uitsluitend aan de wet. Bovendien respecteren ze de ruime beleidsvrijheid van de democratisch gekozen overheidsorganen. Als u het er niet mee eens bent, kies dan volgende keer een andere overheid, is blijkbaar vaak de gedachte. Maar de wet geldt voor burger én bestuur.

Dat besluiten inzake stikstof en natuur vaak onwettig blijken te zijn ligt aan de overheidsorganen, die kennelijk niet zorgvuldig kijken naar de vergoelkende rapporten die bureaus in opdracht van initiatiefnemers hebben opgesteld. Die onzorgvuldige besluiten zijn het probleem, niet dat die aan de rechter worden voorgelegd. Om daar vanaf te komen pleit Jaspers ervoor om de rechtspraak te saboteren door gewoon massaal onwettige vergunningen te verlenen, zodat het systeem vast loopt. Fraai!

Idyllische wensnatuur?

Jaspers doet alsof Natura 2000 een hobbyproject is van een handjevol natuur freaks, die hun romantische voorstelling van 'idyllische wensnatuur' (“ongerepte natuur uit 1700 of

Drunense Duinen: dit was stuifzand, nu een grasvlakte. Soortenrijkdom verschaalt.

1900”) wettelijk hebben laten verankeren. Onzin. Natura 2000 vloeide voort uit een langzaam gegroeid besef van nut en noodzaak van natuurbescherming. Al (of pas) in 1967 kreeg Nederland een natuurbeschermingswet. Omdat men zag dat de mens op grote schaal de natuur aan het vernietigen was. En dat “op deze wijze culturele waarden van hoog gehalte verloren

gingen, welker betekenis voor het welzijn van ons volk niet uit het oog mag worden verloren”, zo luidde het toen. Enquêtes van de WUR en de RLI laten zien dat inmiddels 80 procent van de Nederlanders natuurbehoud belangrijk vindt.

Nederland ondertekende internationale verdragen zoals de Bern-conventie (1979: soortenbescherming), de Europese Vogelrichtlijn (1979, omdat ook Nederland de vangst van onze trekvogels zoals zwaluwen in Frankrijk en Spanje wilde stoppen) en de Habitatrichtlijn in 1992.

De Habitatrichtlijn regelde dat de in 2004 door Nederland aangewezen natuurgebieden in stand moeten blijven. Wat er in 2004 (dus niet 1700 of 1900) was aan te beschermen habitats en hun typische kenmerken werd nauwkeurig beschreven. Is dat ‘wensnatuur’? Nee, dat wás er al. De enige wens was om dat in stand te houden. Het doet niet terzake of het oernatuur is/was of door mensenhand gevormd. De Habitatrichtlijn roept een halt toe aan verder natuurverlies.

Jaspers heeft gelijk als hij stelt dat de natuur in Nederland “als geheel” niet op omvallen staat. Ook in habitats met delen waar al jaren een forse overschrijding van de KDW is – soms zoals op stuifzanden driemaal de KDW – is nog natuur. Ook al lijkt die daar niet meer op wat het was: hele zandverstuivingen zijn in de Drunense Duinen in tien jaar tijd veranderd in grasvelden. Maar een eind verderop stuift het zand nog. Er moet blijkbaar veel gebeuren wil natuur echt verdwijnen.

Tja, Elvis Presley kon ook 42 jaar heel ongezond leven voordat hij helemaal instortte.

Vast staat dat de kwetsbare habitats in Nederland er intussen slecht bij staan. Althans, hun ‘typische kenmerken’ zijn ernstig aangetast. Als je bij mij in de buurt door de Drunense Duinen loopt zie je nog steeds een natuurgebied, maar wel met overal gras, bramen, brandnetels en paardenbloemen. Waar stuifzand,

bosgrond, korrelloof en dophei had moeten zijn. Jaspers maakt het blijkbaar niets uit: brandnetels zijn ook groen.

Er is m.i. wel een ander knelpunt in het instandhoudingsdoel. Natuur – ook als die goed beschermd wordt – is niet statisch maar ontwikkelt zich. Successie is de opeenvolging van soorten op eenzelfde plek. Berkenbos kan veranderen in eikenbos en vervolgens in beukenbos. Dat is wat anders dan dat door sterke vermeting grassen en brandnetels de typische kruiden verdringen. Of als door verzuring schimmels in de bodem verdwijnen waardoor 500-jaar oude eikenbossen in luttele decennia afsterven. Gebiedsbeheerders zijn niet tegen natuurlijke successie, integendeel. Ze willen wél dat de biodiversiteit op peil blijft. Vergrassing geeft vershraling van de biodiversiteit.

Stikstofcrisis 2.0

Stikstofdepositie levert ook een ander probleem op en wellicht een stikstofcrisis 2.0. Het gaat gewoon niet lukken om veel stikstofgevoelige habitats in een goede staat van instandhouding te krijgen. Zeker niet binnen afzienbare tijd. Neem de stuifzanden. Actuele belasting: 2200 mol, KDW: 714 mol. Achtergrondbelasting: 1500 mol. De gebiedsgerichte aanpak van de stikstofproductie in de omgeving van de Loonse en Drunense Duinen beoogt een reductie van 200 mol. De KDW wordt hier dus nooit gehaald. Dat geldt voor veel Natura 2000 gebieden.

De stikstofwet van 2021 wil dat in 2030 ten minste 50% en in 2035 ten minste 74% van stikstofgevoelige habitats onder een depositieniveau brengen “waarboven verslechtering van de kwaliteit van die habitats niet op voorhand is uit te sluiten” (KDW wordt niet genoemd). Op veel gebieden komt het dus níet goed. Daarbij de Drunense Duinen, verwacht ik. En veel andere zandgebieden zoals de Veluwe. Er wordt ook nog volop getornd aan de doelen en termijnen. Het gaat dus niet lukken. Hoe moet dat dan daar met bouwplannen die toename van natuurverstoring opleveren? Gaat

de omgeving van die niet-te-redden natuur permanent op slot?

Vast staat dat Natura 2000 gebieden met habitats in een slechte staat van instandhouding níet - om die reden - van de lijst af kunnen. Dat wordt bepleit door Jaspers en de boeren. Het is herhaaldelijk geprobeerd in Brussel en het antwoord was altijd: instandhouden is instandhouden. Dus niet: schrappen. Je doet maar extra je best. Sterker, als je je niet inspant kun je een boete krijgen. Ik zie ook niet hoe er ineens voor Nederland andere wetenschappelijke normen in plaats van de huidige KDW's kunnen komen. Wat dan wél?

Er zal méér moeten gebeuren om Natura 2000 te beschermen. Agrarische piekbelasters uitkopen levert iets op. Ook het verkeer en de industrie moeten minder stikstof uitstoten. De veeteelt zal alle denkbare technische innovaties moeten leveren en verbeteren om ammoniakuitstoot met 'zekerheid' fors te beperken. Het buitenland moet ook stikstof reduceren. Er is geen quick fix met één aanpak. En het gaat langer duren. Maar we moeten optimistisch blijven dat het op den duur zal lukken. Zoals we ook andere milieuproblemen hebben kunnen oplossen in dit land. Vrijwillig lukte dat nooit en gaat het ook met stikstof niet lukken. De stikstofcrisis is dus geen fuik maar een aansporing. Onder druk wordt alles vloeibaar.

De Stikstoffuik is tot nu toe alleen aangehaald door agrarische en door (ultra-)rechtse groe-

peringen die graag vissen in het troebele water van het boerenverzet. In hun ogen is dit een boek dat glashard wetenschappelijk aantoont dat het stikstofverhaal niet deugt. Daar kan de regering, de wetenschap en de rechtspraak het mee doen!

Schotschrift

Helaas, De Stikstoffuik heeft met wetenschap niets te maken. Het is een selectief allegaartje van cijfers en theorieën, zonder relevante context, tendentius verwoord richting voorgenomen en ideologisch gekleurde conclusies, met veel - slordige of bewust gemaakte - feitelijke fouten. Een schotschrift dat voorbij gaat aan de wetsgeschiedenis, de ecologie, de jurisprudentie, de trias politica, de wetenschapsvorming, de beginselen van goed bestuur en de grondslagen van de Europese eenwording. Alleen omdat vanwege stikstof ondernemersvrijheid beperkt wordt.

Geen wonder dat de wetenschap het boek niet serieus neemt en er geen tijd aan besteedt. Voor mij toch een mooie aanleiding om eens wat feiten op een rijtje te zetten. ▣

***Sander Wieringa was 25 jaar onderzoeksjournalist en hoofdredacteur van het Financieel-Economisch Magazine van Elsevier, daarna directeur/eigenaar van Bob de Ronde Partners en sinds tien jaar actief voor natuur- en milieuorganisaties.**